

INSULA MAGNA

Szerkesztette:
JAKOBI ÁKOS
MISZLIVETZ FERENC
RECHNITZER JÁNOS

Insula Magna

TÁJ, VÍZ, HANG
A SZIGETKÖZBEN

GONDOLAT KIADÓ

KÖNYVAJÁNLÓ

A tanulmánykötet szerkesztői:

Jakobi Ákos - Mislivetz Ferenc - Rechnitzer János

Az „*Insula Magna - táj, víz és hang a Szigetközben*” című tanulmánykötet vizsgálati fókuszában 14. századi térképeken Insula Magna (Nagysziget) latin megnevezéssel illetett *kistáj, sziget* helyezkedik el, és célkitűzései között szerepel Szigetköz-Csallóköz térségének hosszútávú, sokszempontú, valamint határon átnyúló együttműködésekben is testet öltő fenntartható fejlesztése, amely magában foglalja a térség nemcsak természeti, de kultúrtörténeti örökségének, emlékeinek feltárását, megismertetésének szándékát is. E szándék mögött húzódó szempontrendszer a kőszegi székhelyű Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete – iASK – központi kutatási programjának, a KRAFT mozaikszóba egybefonódó koncepciónak a szemléletét tükrözi vissza, amely a térségfejlesztést nem pusztán a gazdasági növekedés előmozdításában látja, hanem a térségek, tájak, települések saját adottságai, értékei, belső – endogén – erőforrásai feltárásában, aktivizálásában, és olyan helyi értékek megvilágításában, mint a természeti, épített és kulturális örökség, valamint az együttműködések ösztönzése, illetve a fejlődés fenntartható módú forszírozása.

E l ő s z ó

2019 őszén személyes felkérést kaptam az Innovációs és Technológiai Minisztériumtól a Szigetköz-Csallóköz térség fejlesztési lehetőségeinek feltárására, sokoldalú átvilágítására, ennek alapján új fejlesztési stratégiák megfogalmazására. 2015-ös megalakulásakor az FTI-iASK a komplex, ellentmondásos problémákra, új kérdésekre adott új válaszok intézeteként határozta meg magát. Most lehetőségünk adódott arra, hogy a város – és vidékfejlesztésbe integrált stratégiai szemléletet, új módszertant és együttműködést hozó KRAFT (Kreatív városok – fenntartható vidék) a regionális szintű kutatási gyakorlatban is érvényesíthessük. A felkérésre örömmel mondtam igent.

Szerencsénkre a kőszegi KRAFT központ kutatóihoz csatlakozott a térséget jól ismerő, Rechnitzer János vezette műhely (Regionális Kutatások Intézete). A győri intézet és a Széchenyi Egyetem kutatói az iASK ösztöndíjasaiként vettek részt az izgalmas munkában, amelynek megtervezése – a Covid kitörésének idején –, 2020 tavaszán kezdődött.

Az Insula Magna (Ezersziget) nem csak földrajzi megjelölés, a név és a cím tükrözi azt a sokféleséget, az egymásnak ellentmondó 'valóságok' világát, amellyel már a kutatás előkészítésének idején szembesülnünk kellett. Rechnitzer professzor és munkatársai nélkül nem tudtunk volna sikerrel megbirkózni a szerteágazó feladattal. Az ő sokoldalúsága, új iránti lelkesedése, átfogó szakmai és általános műveltsége és fáradhatatlan munkaszeretete jelen kötetre is rányomta bélyegét.

Ennek köszönhető, hogy a kötetben közzé tett írárok szerzői a munka során kutató közösséggé váltak, akik János távoztával is folytatták az együttműködést és tervezik a folytatást.

A könyv tehát nem szintézis, inkább tekinthető egy átfogóbb kutatási-fejlesztési program első fázisának. Második lépésben a Csallóköz, Szigetköz ikertérségét szeretnénk hasonló módszerekkel feltérképezni. Végül szükség van a Szigetköz-Csallóköz régiót övező és sorsát sokféleképpen meghatározó városok pozitív és negatív, húzó és taszító hatásának átfogó vizsgálatára. A KRAFT szemlélet, módszertan és fejlesztési stratégia nem érvényesíthető anélkül, hogy bevonjuk a városok (Győr, Mosonmagyaróvár, Pozsony, Dunaszerdahely) együttesét az elemzés folyamatába. Lényege a

város-vidék kölcsönös függés és kölcsönhatás dialektikájának megértése, az ebben rejlő, sokszor szándékosan, részérdekerek szerint figyelmen kívül hagyott vagy kellően meg nem értett fejlesztési potenciál kiaknázása érdekében.

Az Insula Magna-projekt egy dinamikusan fejlődő egyetem és egy új szemléletet képviselő, új kérdéseket megfogalmazó intézet úttörő együttműködésének eredménye. Kísérlet a korábban összefüggésbe nem hozott, vagy tabuként kezelt helyi, regionális, városi és határokon átvélő problémák holisztikus, azaz egészlátó megközelítésére. Ebben a kísérletben közgazdászok, regionális- és városfejlesztők, történészek, politológusok, szociológusok, kulturális antropológusok, építészek, vízmérnökök, zenészek, jogászok és talajtanász természettudósok vettek részt.

Eddigi kutatásaink e foglalatát a teljesség igénye nélkül nyújtjuk át az olvasónak annak reményében, hogy az izgalmas és összetett feltáró munka és fejlesztési stratégia kialakítása folytatódik. A tájat a tájképet uraló Duna gazdagítja és teszi mozgalmassá, az országhatár azonban jelenleg még nem élénkíti. Közép-Európa és az egyre bizonytalanabb világ helyzetét tekintve az együttműködések új szintje és kreatívabb formái nem csak szükségesek, de meggyőződésünk szerint lehetségesek is. Az új kihívások, az éghajlatváltozás, a pandémia és a nyomukban járó társadalmi és gazdasági folyamatok, a külső és belső migráció, az intézmények, köztük a nagy tudásközpontok, egyetemek átalakulásának idején a magasabb szintű együttműködések intézményesítése ön- és közérdek.

Bizakodásunkat erősíti, hogy velünk maradt Rechnitzer János reneszánsz szelleme, hogy a továbbiakban is erősítse törekvésünket a legjobb megoldások megtalálására az ellentmondások és önellentmondások világában. Ébren tartva a kíváncsiságot, kitartást és bátorságot, amely nélkül nem lehet sikeres az új felfedezésére irányuló, az ismeretlen ismeretlent megismerni és megérteni kívánó kutatómunka.

Miszlivetz Ferenc
Kőszeg, 2024. július

K ö s z ö n t ő

Kedves Olvasók!

A Széchenyi István Egyetem – és jogelőd intézményei – vezetése az erőforrások hatékony felhasználásával a gazdasági, társadalmi igényeknek való megfelelést tartotta, tartja szem előtt. A technológiai fejlődésnek köszönhetően a horizont természetesen tágult. A menedzsment kiemelt célja, feladata ugyanakkor manapság is az, hogy az egyetem hozzájáruljon térsége fejlődéséhez. Felsőoktatási intézményként ezt elsősorban képzésekkel és tudományos kutatásokkal, tanácsadással igyekszünk elérni, amelyek nemzetközi színvonalát a legnagyobb presztízsú világranglistákon elért előkelő helyezések is alátámasztják. Felelősségünk mindkét területen nagymérvű. A nálunk végzetek reményeink szerint szakmai felkészültségük mellett a közéleti, társadalmi szerepvállalásra is nyitott értelmiségivé válnak. Tudományos tevékenységünk során pedig az alkalmazott tudományok művelése mellett nagy hangsúlyt helyezünk az alapkutatásokra, s ennek köszönhetően oktató-kutató munkatársaink képesek felismerni a trendeket, s azt is, mi várható évek múlva egy-egy területen – így tudatosan alakíthatják a jövőt. Nem mindegy tehát, miként teszik ezt. Intézményünk – amelynek hatása ma már messze túlterjed Győr városán és Győr-Moson-Sopron vármegyén – elkötelezett a fenntarthatóság, környezetünk megóvása és fejlesztése iránt, ami képzéseinkben, kutatási és innovációs tevékenységünkben egyaránt markánsan megjelenik. Szerencsések vagyunk, mert győri és mosonmagyaróvári campusunk az életet adó vizek és a természet közelségében helyezkedik el, ami nap mint nap emlékeztet valamennyiünket arra, hogy a bennünket körülvevő környezetet nem csak fel/kihasználnunk kell, hanem kötelességünk megőrizni a következő generációknak.

Egyetemünk ezen elvek melletti elköteleződés alapján vállalt jelentős szerepet az Insula Magna Komplex Vízgazdálkodási és Fenntartható Fejlesztési Program megvalósításában, olyan kiváló partnerekkel közösen, mint a konzorciumvezető Országos Vízügyi Főigazgatóság, valamint az Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság és a községi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete. Az a felismerés vezetett bennünket, hogy az Európa legnagyobb szárazföldi deltájaként ismert Szigetköz és Csallóköz önálló természeti, földrajzi, kulturális, társadalmi és gazdasági egység, s e rendkívül összetett rendszer megóvása, fejlesztése csak holisztikusan gondolkodva, egymásra épülő és egymást

kiegészítő tervek megvalósításával lehetséges. Kutatóink mindezt figyelembe véve dolgoztak ki partnereinkkel közösen a térség jövőjét meghatározó projektjavaslatokat, amelyek reményt nyújtanak arra, hogy ez a páratlan szépségű tájegység a jövőben – innovatív módszerekkel, természetalapú megoldásokkal – világszínvonalú mintaadó fejlesztési területté válhat. Fontos, hogy ők többségükben nem távol, hanem helyben élnek, és a mindennapokban látják és élik meg a Szigetköz problémáit.

Tisztában vagyunk persze azzal, hogy támogató helyi közösségek nélkül semmilyen stratégia nem valósítható meg, éppen ezért fordítottunk nagy figyelmet munkánk során a szemléletformálásra és a meglévő értékek társadalmi tudatosítására, és működtünk együtt a térség fejlődését szívükön viselő önkormányzatokkal, vállalkozásokkal és civil szervezetekkel is. E határon átnyúló, az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak helyi adaptálását is jelentő projekt kiváló példa a régió meghatározó szereplőinek szoros összekapcsolódására, s arra, hogy a pozitív hatások egymást erősítve újabb kedvező változásokat generálhatnak. A víz így valóban nem elválaszt, hanem összeköt – országokat, régiókat, térségeket, településeket, embereket. Érdemes hangsúlyozni, hogy a projekt sikeres megvalósításában nagy szerepet játszó komplex térségi megközelítésnek több évtizedes hagyományai vannak intézményünkben, ahol a regionális tudomány 1991 óta erősíti a döntések megalapozottságát. Akkor jött létre ugyanis Rechnitzer János professzor úr kezdeményezésére a Regionális Gazdaságtan Tanszék, amely több átalakítás után ma is működik, immár Területi Tudományi és Vidékfejlesztési Tanszék néven szolgálva a hallgatókat és a tudományt. A tanszék kutatásainak fókuszához – multidiszciplináris jellegénél fogva – a térségi problémák komplex megközelítése mindig is közel állt.

Az Insula Magna Program eredményeit bemutató kötet összefoglalja a projekt során a térség környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatairól szerzett tapasztalatokat, összeveti azokat a globális, az európai, a makro-, a mezo- és a mikroregionális trendekkel, s a beazonosított kihívásokra tudásalapú, klímaadaptív, fenntartható és a helyi közösség által támogatott, főleg belső erőforrásokra építő válaszokat igyekszik adni. Ma már elegendő tudás áll rendelkezésre az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, valamint a természeti erőforrások védelméhez szükséges középtávú fejlesztési igények, gazdálkodási tervek intézkedéseinek megalapozásához. A célok között kiemelendő az a komplex műszaki koncepció, amely a szigetek közötti hullámtéri vízpótlórendszer ideiglenesen megépített létesítményeinek átalakításával és fejlesztésével a térség természetes ökológiai állapotának helyreállítását és a mentett oldali vízgazdálkodási helyzet javítását tenné lehetővé, pozitív hatást gyakorolva a teljes ökoszisztéma minden egyes elemére. Az utóbbiakon belül hangsúlyosan kezelendő a gazdaság, amelynek stratégiai fejlesztési iránya – a védett természeti értékekhez igazodva – elsődlegesen a szelíd (zöld és kék) ágazatokra fókuszál, különös tekintettel a mezőgazdaságra, a vízellátásra, a vízgazdálkodásra és a turizmusra. Az ökoszisztéma megkerülhetetlen eleme természetesen a helyi társadalom is, amelynél az identitás szerves részét képezi a Szigetközhöz való erős kötődés. Egyetemünk örömmel vett részt a munkában, hiszen tudjuk, hogy felelősek vagyunk jövőnk alakulásáért. Látva az Insula Magna Program köré fonódó összefogás erejét, elhivatott munkatársaink és partnereink kiemelkedő szakértelmét, a mostani eredményekre építve biztosak vagyunk benne, a jövőben is képesek leszünk gazdagítani e tájat, hogy értékei az utánunk jövő nemzedékeknek is jó alapot biztosítsanak megélhetésükhöz. Bízunk abban, hogy a kötet tanulmányozása újabb gondolatokra, cselekvésekre serkenti, inspirálja az olvasókat.

Dr. Filep Bálint, a Széchenyi István Egyetem elnöke

**Dr. Mezei Katalin, a Területi Tudományi és Vidékfejlesztési Tanszék vezetője,
az Insula Magna Program projektmenedzsere**

Tisztelt Olvasó,

Nagyon meghatott Miszlivetz Ferenc felkérése, hogy az Édesapámmal közösen szerkesztett Insula Magna kötet előszavába én is írjak egy rövid megemlékezést Édesapámról. Remélem nem veszik rossz néven a következő személyes gondolatokat, amelyek a kötet kapcsán róla és az ő gondolkodásáról eszembe jutottak.

Édesapám, Dr. Rechnitzer János, nagyívű gondolkodó volt. Mondhatnánk rá, hogy polihisztor, egy reneszánsz ember, bár ő sosem használta volna magára ezt a fogalmat. Azonban szemei – ahogy rá jellemzően legtöbbször – mosolyogtak volna a megtisztelő szavak hallatán.

Édesapám emellett egy jelenség volt. Egy olyan figura, akit a legtöbben kedveltek és talán nem túlzás azt állítani, hogy rengetegen szerettek. Mindenkihez volt egy jó szava. Ezt örömmel éltették mindazok, akikre figyelmét fordította: a családja, a barátai, a kollégái, a diákjai és az utca embere, a győriek.

Héderváron született 1952. június 5-én. Apám az anyatejjel szívta magába a Kisalföld és a Szigetköz érzeteit és energiáit. Édesapja dr. Rechnitzer János helyi körorvos volt, aki nagy tiszteletnek örvendett a faluban. Így egyetlen kisleány, János – a helyieknek csak Jancsika, a doktor úr fia – szintén megtisztelő figyelmet kapott. Héderváron a kastély és a kastély kertje óriási lehetőségeket rejtett magában: az élő történelem, a fantázia terepe volt. Ott játszottak nővéreivel Katival és Zsuzsival továbbá a falu gyerekeivel hosszú éveken át. Iskolai tanulmányait is ott kezdte, mivel a kastélyban működött az általános iskola.

A hédervári miliő mellett az irodalomra, képzőművészetekre, történelemre, társadalomra és politikára érzékeny nagypolgári családi szövet, amelyben nevelkedett olyan szellemi bázist teremtett számára, amelyben szabadon, innovatívan gondolkodhatott.

Nem meglepő hát, hogy ezekre a szellemi alapokra épült mind a személyes, mint a tudományos élete.

Regionális kutatóként tartották számon, ezen a területen alkotott. Számomra az az izgalmas e tudományterületben, hogy ez egy szintetizáló tudomány. Összegezi a közgazdaságtant, a geológiát, a geopolitikát, a szociológiát gondolkodást és ezek nézőpontjából elemez innovatívan.

Ezt tette Édesapám is pont: elemzett innovatívan. Mindenféle nézetből, nézőpontból. Mind a tudományban, mind a hétköznapiakban, mind az általa imádott képzőművészetben. Híres műgyűjteményét talán éppen ezért a geometrikus művészet nagy alakjainak művei dominálják. Hiszen azok is a világot elemzik, absztraktnak, több nézőpontból – a nézőre bízva ezek egyedi értelmezését.

Gratulálok a kötet megjelenéséhez és remélem minden olvasója magával viszi ezt az elemző, mindig kíváncsi, mindig nyitott szemléletet, amellyel Édesapám a világ felé fordult és amely a kötet sorai közül is huncutul kikukucskál az olvasóra.

Rechnitzer Zsófia
Vászoly, 2024. augusztus 1.

Prológus

Miszlivetz Ferenc - Jakobi Ákos: A Kraft koncepció szakmai alapjai, közelítésmódja és tapasztalatai

A Kraft szemléletmód és szempontrendszer lényegi elemei kerülnek bemutatásra a kötet nyitó fejezetében, Miszlivetz Ferenc és Jakobi Ákos tanulmányában, amelyben kifejtik a Kraft koncepció szakmai alapjait, és az elmúlt időszak során felhalmozódott tapasztalatokat, amelyek e térségfejlesztési szemlélettel kapcsolatosak, valamint az elsősorban Kőszegen történt beavatkozások hatásainak nyomán születtek. A szerzők ugyanakkor azt is mérlegre teszik, hogy napjainkban olyan kihívásokkal és turbulens folyamatokkal néznek szembe térségeink, településeink – klímaváltság, világjárvány, gazdasági válságok –, amelyek mintegy égetően szükségessé teszik a helyek, régiók ellenállóképességének, – a szakzsargonban előszeretettel használt szóval kifejezve – rezilienciának a növelését, amelyben rendkívüli szerepe van az endogén erőforrásoknak, voltaképpen a locus (helység) saját erejének, eredeti adottságainak, valamint a múltban gyökerező, épített, illetve kulturális örökségének és emlékeinek.

Történelem és kulturális örökség

Mátay Mónika - Simon Orsolya: Víz tájkép és regionális örökség a Szigetközben: sorsok, házak, emlékek

A múltban gyökerező regionális erőforrásoknak a feltáró munka nyomán történő bemutatása a tanulmánykötet első nagy egységében, a „Történelem és kulturális örökség” nagyfejezetben Szigetközre vonatkozóan megtörténik. Mátay Mónika és Simon Orsolya írása e nagyfejezet első tanulmánya, amelyben Szigetközt, mint egyedülálló földrajzi helyet, különleges természeti képződményt mutatják be, kiemelve, hogy legfőbb kincse, a víz, illetve a Duna hogyan jelentett egyszerre veszélyt, és egyszerre a tájat formáló, megtermékenyítő forrást. A szerzőpáros tolla nyomán ugyanakkor megismerhetjük a kistáj, Szigetköz korai tudományos feltárásait, hiszen számos tudóst ihletett meg már a reformkorban is e térség izgalmas természeti világa, vagy ahogyan sokan nevezték: „Ezer Sziget Országá”. A fejezet szerzőinek köszönhetően a kistáját megismerhetjük földrajzi minőségében, elhelyezhetjük a térben, – sőt megszerethetjük –, és megérthetjük azt, hogy miért is kutatták oly sokan a „Kis-Alföld szívében” található kistáját. A szerzők tanulmányukban végül arra is kitérnek, hogy e múlt hogyan formálja ki végtére is azt a regionális identitást, amely Szigetköz semmihez sem fogható szellemi öröksége.

Z. Karvalics László: Szigetköz – egy kultúrtáj stratégiai fejlesztése

Z. Karvalics László „Szigetköz – egy kultúrtáj stratégiai fejlesztése” címet viselő tanulmánya Szigetközt, mint kultúrtáját azonosítja, és ezen belül a szervesen kifejlődött kultúrtáj kategóriába sorolja, amely által értékközpontú megközelítést, értékfeltárást végez el a vizsgált kistáj esetében. A szerző ugyanakkor nemcsak a természeti környezetet emeli ki értékként, hanem a kultúrát, a kulturális szintereket és objektumokat is, amelyeket az épített örökség, a tárgyi kulturális örökség, illetve a

szellemi kulturális örökség is megtestesít itt, a Szigetközben, és ahogyan a szerző hangsúlyozza, amelyekre építeni lehet, a térség stratégiai fejlesztésének kiváló táptalaja is egyben. A Szigetközre vonatkozó stratégiai fejlesztés eredménye a regionális elemzések lényegi hozadéka, a régió vonzerejének növelése, a brand-építés, a rekreációs lehetőségek és az ehhez kapcsolódó infrastruktúra megteremtése. Z. Karvalics László e kistájra vonatkozó jövőképeben megjelenik, realizálható vízióként látja.

Fejérdy Tamás - Harlov-Csortán Melinda: A kulturális (épített) örökség lehetséges szerepe a Szigetköz adottságain és lehetőségein alapuló fenntartható és fenntartó használatban

A vizsgálati mezsgye szűkül, Fejérdy Tamás és Harlov-Csortán Melinda által írt következő fejezet a kulturális, azon belül az épített örökségre helyezi a hangsúlyt, és annak Szigetközben megjelenő potenciálját tárgyalja. A szerzők eligazítást adnak nemcsak a kulturális örökség fogalmi értelmezésében, hanem az épített örökség szerepére is kitérnek, a területi-közösségi rezilienciában mutatkozó jelentősége kerül hangsúlyozásra. A tanulmány háttérkutatásának mozzanataiba is betekintést engednek a szerzők, megismertetve azt, hogy az épített örökség kutatása milyen sok forrásból képes meríteni, kezdve a műemlékvédelmi forrásoktól, a társadalomtudományi kutatásokon át, a terepi adatgyűjtésen keresztül, a lokális információs csatornáig. Nagyon izgalmas, hogy a tanulmány rávilágít azokra a kapcsolódási pontokra, aspektusokra, szférákra, amelyekre az épített örökségnek hatása van, illetve amelyekben kitérési pontként funkcionálhat.

Hajnóczy Csaba: Hangtájkép 1.: A hangökológia lehetséges szerepe a Szigetköz fejlesztési stratégiájában

Hajnóczy Csaba tanulmányában betekintést enged az olvasóknak a vizek, a légmozgás, a kőzetekre zúduló víz hangjainak jellemzőire, izgalmaira. Leírásában úgy hat, mintha természetbejárást folytatna az olvasó, szinte ott érzi magát Szigetközben, és a kiinduló szempont – hangtájkép – miatt szinte hallja is a vízcso bogást, a rovarok nyüzsgését, tücsökciripelést, és Szigetköz hangvilága legfontosabb szereplőinek, a madaraknak énekét. Ugyanakkor az ember alkotta környezet, az emberi tevékenység hangjai, vagy zajai is számbavételre kerülnek, amelyek a természet hangjaival szembe állítva inkább kellemetlennek, mint kellemesnek mondható. Ez a fajta vizsgálódás nem annyira közismert diszciplínák területeire enged betekintést, méghozzá az ökoakusztika tudományterületére. A szerző ugyanakkor azt is kiemeli írásában, hogy a hang szintén olyan érték Szigetköz természeti világában, amelyet érdemes óvni, és megmutatni szélesebb közönség felé.

Váczi Dániel: Hangtájkép 2.: Adatszönifikáció az Insula Magna projektben

Váczi Dániel „Adatszönifikáció az Insula Magna projektben” című munkájában az adatszönifikáció eljárást javasolja az Insula Magna projekt során felhalmozódott adatmennyiség feldolgozására. Ugyanakkor – mint hangtájkép – e tanulmányban azzal foglalkozik, hogy hogyan lehet hangzóvá, hallhatóvá tenni a Szigetközben összegyűjtött információkat. Mindamelltt, hogy zenetörténeti, illetve zeneelméleti utazásra visz el minket a szerző, az információk vizuális szemléltetése helyett az auditivitás eszközhöz nyúl az összefüggések jobb megértésének szándékában. Az Insula Magna

projekt során pedig több adatbázis is alkalmas e technika alkalmazására a szerző szerint. Az adatfeldolgozás ilyen jellegű eredményei pedig akár zenei installációk is lehetnek a vizsgált térség egyes településeinek közterein, közösségi tereiben.

Mizsei Zoltán: *Hangtájkép 3.: A sziget oroszlánja*

Mizsei Zoltán „*Hangtájkép 3.: A sziget oroszlánja*” című írásában először is rávilágít arra, hogy Kőszeg – a Kraft koncepció szülőházaja – és Szigetköz számos hasonlóságot mutat, amelyek közül a legfontosabb az értékek megőrzése, megmaradása, ami abból fakad, hogy a sziget mivolt, az elszigeteltség magával hozza az értékek konzerválását. A művészetek számára éppen ezért kincses sziget a sziget, „a jobb emberi létezés színtere”, ahol az értékrend érintetlen marad. A szigetre azonban nem lehet csak úgy besétálni, Mizsei Zoltán a művészet alkotásaiban rátalál az oroszlánra, mint szimbólumra, amely „örállat” lévén az elzárt világok őrzője. Ugyanakkor nemcsak a festészetben és irodalomban fedezi fel e motívumot a szerző, hanem Szigetközben is, pontosabban Városszabadi címerében, a Hédervári család örökségeként. Ez az örökség Szigetköz öröksége, amelyre, ha építeni tud, különleges hívószava, jelképe lehet annak a kincsekkel teli világnak, amely Szigetközben csak arra vár, hogy felfedezzék az ide látogatni szándékozók.

A víz és a föld, avagy a szigetközi táj

Zsuffa István - Szöllősi-Nagy András - Bogárdi János: *Insula Insolita: Szigetköz és Bős-Nagymaros párhuzamos története*

A tanulmánykötet második nagy egysége a „*A víz és a föld, avagy a szigetközi táj*” című rész, amelyben négy tanulmány kapott helyet. Ezek között elsőként Zsuffa István, Szöllősi-Nagy András és Bogárdi János írását olvashatjuk, amely az „*Insula Insolita: Szigetköz és Bős-Nagymaros párhuzamos története*” címet kapta. Tanulmányuk bizakodással indul, Szigetköz hullámterének utóbbi években történt revitalizálása optimizmusra ad okot a szerzők szerint. Az optimizmus már adott, ugyanakkor a további teendőket is látják a kutatók, amelyek a duzzasztóművel kapcsolatban adóssággént még fennállnak. A szerzők célja, hogy a szigetközi ártér és a Bős-Nagymaros Vízlépcsőrendszer több évtizedre visszanyúló történetében eligazítást adjanak, és a tanulságot levonják az ügy kapcsán.

Honti Márk - Fülöp Bence - Berecz Diána - Bogárdi János - Zsuffa István - Jan Leentvaar: *Waterscape – a vízgazdálkodás mint társadalmi kihívás a Szigetköz jövőjében*

A második tanulmány e nagyfejezetben Honti Márk, Fülöp Bence, Berecz Diána, Bogárdi János, Zsuffa István és Jan Leentvaar közös munkája, amelynek címe: „*Waterscape – a vízgazdálkodás mint társadalmi kihívás a Szigetköz jövőjében*”. A szerzők Európa legnagyobb szárazföldi deltájának, a Szigetköz-Csallóköz szárazföldi deltának kialakulásával, változásaival foglalkoznak tanulmányukban. Hangsúlyozzák, hogy Szigetköz esetében az emberi beavatkozás szükséges, ugyanis a természeti folyamatok – főként a klímaváltozás – alakulása radikális következményeket vetít előre ebben a térségben is. Első lépésnek azonban a helyzetfeltárást tekintik e beavatkozások tekintetében, amelyet több dimenzióban – vízgazdálkodás, tájhasználat, iparterületek, lakossági viszonyok és attitűdök, településhálózat, turisztika és környezet, mező- és erdőgazdálkodás – el is végeztek.

Bogárdi János: Waterscape és tudás: Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont

„Waterscape és tudás: Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont” címet viseli Bogárdi János soron következő tanulmánya, amelyben egy Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont létrehozására tesz átfogó, jól megalapozott javaslatot. Az intézmény Szigetköz – mint mintatársaság – társadalmi, gazdasági, illetve környezeti folyamatait vizsgálná tudományos módszerekkel. Ugyanakkor emellett számos olyan funkciót is magára vállalhat az intézmény, amely hozzájárulna az ország kutatói kultúrájának nemzetköziesítéséhez, határon átnyúló tudományos kapcsolatok fejlesztéséhez, fiatal kutatók nemzetközi hálózatokba való kapcsolódásához, illetve felsőoktatási intézményekkel való együttműködésekhez, amely funkciók együttese egy komplex tudásközpontnak a vízióját jeleníti meg előttünk.

Tóth Gergely - Hermann Tamás - Pump Judit - Stankovics Petra - Balázs Pál - Zuglár-Maletics Virág - Szigeti Nóra: A szigetközi földhasználat múltja, jelene és fenntartható jövője

A tanulmánykötet második nagyfejezetének utolsó munkája azt a címet kapta, hogy „A szigetközi földhasználat múltja, jelene és fenntartható jövője”. A szerzők tanulmányában azok az „alapszolgáltatások” kerülnek a figyelem középpontjába, mint az egészséges és olcsó élelmiszer, biztonságos ivóvíz és kellemes környezet. E javak fenntartható módon való előállítását a tudásintenzív technológiák térnyerésével képzelhető csak el. Figyelembe kell venni ugyanakkor – a szerzők szerint – azokat a környezeti és társadalmi változásokat, amelyek miatt a társadalom egyre szélesebb rétegei számára válik fontossá a környezet minőségének kérdése, valamint a mezőgazdasági földhasználat és az életminőség kapcsolata. A térségre vonatkozóan a 18. századtól kezdve vannak a felszínborítás elemzéséhez szükséges forrásanyagok, térképek. Ezek alapján a kutatók elemezték is a felszínborítás tekintetében regisztrálható változásokat, továbbá a térségre vonatkozóan vizsgálták a földminőséget, a termőterületek termelési képességét. Foglalkoztak továbbá az itteni birtokszervezetével, azok jellemzőivel, valamint a földhasználati és beépítési trendekkel. Végül a szerzők megfogalmazták azokat a stratégiai célokat, irányokat, amelyek egy jövőbe mutató, fenntartható földhasználatot eredményezhetnek, kiemelve ezek közül a tudásintenzív eljárásokat a munkaintenzív technikákkal szemben.

A Szigetköz társadalma és gazdasága

Bognár Ferenc - Benedek Petra - Magasházi Anikó: A Szigetköz gazdasága – az Insula Magna kutatás egyes regionális gazdaságtani eredményei

Újabb nagyfejezet következik a tanulmánykötetben, „A Szigetköz társadalma és gazdasága” című részben nyolc tanulmány foglalkozik társadalmi-gazdasági kérdésekkel a vizsgált kistérségre vonatkozóan. Bognár Ferenc, Benedek Petra és Magasházi Anikó munkája az első ebben a sorban, amelynek címe: „A Szigetköz gazdasága – az Insula Magna kutatás egyes regionális gazdaságtani eredményei”. A szerzők szakirodalmi forrásokra és empirikus kutatásra támaszkodva elemzik a kistérség gazdasági jellemzőit. A források feldolgozása nyomán világosan kirajzolódik az itteni gazdaságszerkezet, a járműgyártás hangsúlyos szerepe, az elaprózódott szolgáltatás-szektor, alacsony munkanélküliség, K+F tevékenység bár emelkedő tendenciája, de ugyanakkor országos viszonylatban

alacsony súlya. A tanulmány szerzői kiemelik a turizmus, valamint a mezőgazdaság szektorát, amelyek fejlesztése még jelentős potenciált tartogathat a térség gazdasági prosperitása tekintetében. Azt is hangsúlyozzák a kutatók a tárgyalt kérdés vonatkozásában, hogy Szigetköz gazdaságának ellenálló-képessége mérsékeltnek mondható az esetleges válságok relációjában.

Kézai Petra Kinga – Gombos Szandra: Kreatív- és kulturális ipar: régi-új alapok az új helyi fejlődéshez

„Kreatív- és kulturális ipar: régi-új alapok az új helyi fejlődéshez” címet viseli Kézai Petra Kinga és Gombos Szandra szerzőpáros tanulmánya, amely a soron következő munka e nagyfejezetben. A kutatók a szigetközi gazdaság szerkezet egy szeletét, szegmensét veszik górcső alá, ugyanis az utóbbi években kiemelt szakmai és szakpolitikai figyelmet kapott gazdasági ággal, a kreatív- és kulturális iparral foglalkoznak írásukban Szigetköz térségére vonatkozóan, amelynek keretében számos kérdésre kerestek válaszokat, úgy mint az itt fellelhető kreatív tevékenységek típusai, a kreatív szereplők e térségbe vonzásának meghatározó tényezői, illetve lehetséges kreatív és kulturális fejlesztési irányok.

Páthy Ádám: Népesedési folyamatok, társadalmi struktúra

Páthy Ádám tanulmánya következik a kötetben, „Népesedési folyamatok, társadalmi struktúra” címmel, amelyben a szigetközi lakosság demográfiai, illetve társadalmi strukturális sajátosságaival foglalkozik. Az elemzéshez ugyanakkor nemcsak statisztikai források álltak rendelkezésre, hanem egy lakossági kérdőíves felmérés eredményei is forrásként szolgáltak. Az adatok alapján a szerző kirajzolja azokat a népesedési folyamatokat, amelyek területileg erősen heterogén módon zajlottak, és az elmúlt hat évtized tekintetében markánsan elhatárolható szakaszokra különíthetők el. A tanulmány továbbá a társadalmi struktúra, életkörülmények kérdéseivel is foglalkozik, majd rávilágít azokra a problémákra, amelyekkel a népesedési folyamatok és társadalmi struktúra szempontjából Szigetköznek szembe kell néznie.

Hardi Tamás: Urbanizációs tendenciák a Szigetközben

Hardi Tamás „Urbanizációs tendenciák a Szigetközben” című tanulmánya a vizsgált kistáj urbanizációs folyamatait veszi górcső alá kiemelve azt, hogy három város vonzástere is érvényesül, amelyek egyébként eltérő nagyságúak és különböző funkciókkal rendelkeznek. Általános tendenciaként előrevetíti a szerző, hogy világszinten látható a városterjeszkedés folyamata, amelyek mindazonáltal kiugró környezeti hatásokkal is járnak. A szuburbanizációs folyamatok (népesség dekoncentrációja) szintén markánsan jellemzőek, ráadásul Közép-Európában kifejezetten. A téma szakirodalma gazdagon tárul az olvasó elé a témában, az urbanizációval foglalkozó tanulmányok lényegi megállapításai kifejezésre kerülnek. Lakossági kérdőív is segítette a szuburbanizáció vizsgálatát a térségben, amelynek elemzése alapján a szuburbanizációs tendenciák egyértelműen kirajzolódtak. Végül a szerző e folyamatok hátrányaira, veszélyeire is felhívja a figyelmet, és egy olyan tájterv kidolgozását javasolja a térségben, amely által az új lakóterületek kevésbé veszélyeztetik a sziget élővilágát.

Lovra Éva: A Szigetköz térség városmorfológiai és térszintaktikai kontextusban

„A Szigetköz térség városmorfológiai és térszintaktikai kontextusban” című tanulmány Lovra Éva munkája, amelyben 33 szigetközi község, két közeli város - Győr és Mosonmagyaróvár -, valamint a közvetett kapcsolatban lévő Komárom (Komárno, SK) és Dunaszerdahely vizsgálatát végezte el városmorfológiai szempontból. A területi fejlődés, a településszövet alakulása, a kialakult típusok mind részét képezték a városmorfológiai és térszintaktikai vizsgálódásnak. Látványossá teszik az eredmények értelmezését, feldolgozását az ábrák, térképek, amelyek vizuális elemekként szemléltetik a vizsgált települések városmorfológiai jellemzőit. Ez a fajta vizsgálódás a fejlesztési stratégiák részét képezheti, amely alapján Szigetközre vonatkozóan a szerző úgy látja, hogy a településhierarchia kiegyenlítetlen, a községek egy része agglomerációban található, némely falvak „összenövőfélben” vannak, térbeli hierarchiájuk megváltozik. Ugyanakkor a községek esetében fejlődési potenciál is tetten érhető, méghozzá a hierarchia „üres” szintjeinek betöltésével, azaz decentralizációval.

Kóbor Krisztina: Szigetközi civil és közösségi térkép

Kóbor Krisztina „Szigetközi civil és közösségi térkép” című tanulmányában a civil szférával, a civil társadalommal foglalkozik Szigetköz vonatkozásában. A szerző szerint a civil aktivitás, civil szervezetek, azok kezdeményezései, mozgalmai, közösségteremtő képességük ugyanolyan térségfejlesztő erő, mint más - például gazdaságfejlesztési - törekvések. Azonban a civil szektor számos problémával néz szembe hazánkban, amelyeket a szerző tolla nyomán megismerhet az olvasó. Az elemzések alapján nemcsak a hiányterületek kerültek itt bemutatásra, hanem a szükséges fejlesztési irányok meghatározása is megtörtént. A kutatás eredményei megmutatták, hogy a civil szervezetek véleménye alapján a turisztikai fejlesztések, az együttműködések fejlesztése, valamint az infrastruktúra fejlesztése sokban hozzájárulna a térség dinamizálásához.

Faragó Beatrix: Oktatás, képzés, sport, avagy régi-új tőkeelemek a Szigetköz fejlődésében

Faragó Beatrix folytatja a sort tanulmányával, amelynek címe: „Oktatás, képzés, sport, avagy régi-új tőkeelemek a Szigetköz fejlődésében”. A szerző a térségfejlesztés kiváló eszközének tekinti a területi tőke elemek felhasználását, mint például a hálózatok, együttműködések kiaknázása, vagy éppen a meglévő adottságok koncepcionális összehangolása. A térségi innovációs képesség mozgatórugóiról a széles szakirodalmi áttekintés világos képet ad az olvasó számára. A térségi fejlesztés sikertényezői Szigetközre vonatkozóan ugyanakkor a következők a tanulmány szerint: oktatás, képzés, kultúra, gazdasági tőke, társadalmi tőke. A kutatás ugyanakkor nagy hangsúlyt fektet az oktatási, valamint a kulturális intézményekben megjelenő együttműködések jellemzőinek, és azok térségre, a térségi gazdaságra való hatásának a vizsgálatára.

Galambos Katalin - Monostori Katalin: Szocio-Kraft, avagy az Insula Magna projekt társadalmi reziliencia kutatási területe

Az itt bemutatott tanulmánykötet harmadik nagyfejezetének utolsó tanulmánya Galambos Katalin és Monostori Katalin közös munkája: „Szocio-Kraft, avagy az Insula Magna projekt társadalmi reziliencia kutatási területe”. A kutatópáros ebben a munkában Szigetköz szociális hálózatának

vizsgálatát végezte el. A szerzőknek köszönhetően megismerhetjük a szociális hálózatok fogalmát, jelentését, valamint azokat a területeket, amelyekre fókuszál a kutatás: szociális ellátások és szolgáltatások, egyenlő esélyű hozzáférés, társadalmi vállalkozások. Az eredmények alapján világos kép rajzolódik ki a szociális ellátások és szolgáltatások jellemzőiről Szigetköz vonatkozásában, amelynek egyik vetülete azoknak a hiátusoknak a feltárása, amelyekkel a szociális szféra küzdeni kénytelen, másik vetülete pedig a fejlesztési lehetőségek köre, amely a vizsgált szféra számára megújulást, erősödést hozhat. Homloktérbe kerültek ugyanakkor a társadalmi vállalkozások is a vizsgált térségben, amelyek esetében e vállalkozásoknak a Szigetközben jelenlevő főbb formái, illetve működésük jobb feltételeit megteremtő elképzelések is helyet kaptak a tanulmányban.

A Szigetköz „kraftosodása”: arccal a Csalóköz felé

Jakobi Ákos – Szabó Mariann: A „Kreatív város fenntartható vidék” kutatások és a stratégiai tervezés találkozása: összefoglaló az iASK Insula Magna stratégiájáról

A zárófejezet még három tanulmánnyal szolgál az olvasók számára, amelyek közül az első Jakobi Ákos és Szabó Mariann „A „Kreatív város fenntartható vidék” kutatások és a stratégiai tervezés találkozása: összefoglaló az iASK Insula Magna stratégiájáról” című munkája, amelyben kifejtik, hogy a Kraft: kreatív város - fenntartható vidék koncepció szempontrendszere miként tükröződik vissza az Insula Magna kutatási programjában. Ugyanakkor a szerzők leírása nyomán megismerhetjük azt az elméleti és módszertani munkát is, amelynek során a gyakorlatban is érvényesítette, sőt intézményesítette a koncepció lényegi szempontjait a Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, és amely szempontok közül kiemelhetők a kisvárosok, a vidéki térségek felértékelése, felértékelődése a globális léptékben jelentkező, ugyanakkor lokálisan is lecsapódó válságok forgatagában.

Katona Linda – Jakobi Ákos: Válogatás a Szigetköz térség sikeres helyi fejlesztési projektjeiből

A zárófejezet második tanulmánya Katona Linda és Jakobi Ákos „Válogatás a Szigetköz térség sikeres helyi fejlesztési projektjeiből” című közös munkája, amelyben a szerzők példákat mutatnak be a térség községeinek fejlesztési programjaiból. A kutatásban részt vett települések számos fejlesztésről, beruházásról beszámoltak, amelyek az elmúlt években valósultak meg, illetve ezek alapján a szerzőpáros összefoglaló, trendeket láttató összképet állított össze a térség településeinek fejlesztési felfogásáról, lehetőségeiről, a beruházások típusairól, célterületekről. Olyan területek azonosíthatók itt, mint az infrastrukturális beruházások, épületek felújítása, falukép, rekreációs-sport parkok, közösségi terek, piac-vásártér, turisztikai beruházások. Végül egy település kiválasztásával egy mély esettanulmányt is olvashatunk, amely tanúskodik a fejlesztési törekvések sokszempontú érvényesüléséről Szigetköz apró-cseprő községeiben.

Rácz Orsolya: Csallóköz, a Szigetköz határon túli testvérének gazdasági-társadalmi adottságai és fejlesztési lehetőségei

„Csallóköz, a Szigetköz határon túli testvérének gazdasági-társadalmi adottságai és fejlesztési lehetőségei” címet viseli Rácz Orsolya tanulmánya, amely a tanulmánykötet utolsó fejezete is egyben.

A szerző a Duna szlovákiai oldalára pillant át, és ezzel megelőlegezi a Szigetköz kutatás folytatásának lehetőségét, lehetséges irányait, izgalmát. Rácz Orsolya leszögezi, hogy ez a térség is – Csallóköz – óriási fejlődési potenciállal rendelkezik, amelyet számos tényező határoz meg, mint például regionális elhelyezkedése, csomópont jellege, Pozsony közelsége. Ugyanakkor e potenciál nem maradt felismerés hiányában, számos fejlesztési projekt indult a közelmúltban Csallóközben, amelyek közül több jó példát, jó gyakorlatot be is mutat a szerző. Mindemellett felhívja a figyelmet a még ki nem aknázott lehetőségekre, amelyek további lendületet adhatnak a térség fejlődési pulzálásának.

A t a n u l m á n y k ö t e t k u t a t ó i n a k n é v s o r a

Balázs Pál	Lovra Éva
Benedek Petra	Magasházi Anikó
Berecz Diána	Mátay Mónika
Bogárdi János	Miszlivetz Ferenc
Bognár Ferenc	Mizsei Zoltán
Faragó Beatrix	Monostori Katalin
Fejérdy Tamás	Páthy Ádám
Fülöp Bence	Pump Judit
Galambos Katalin	Rácz Orsolya
Gombos Szandra	Rechnitzer János
Hajnóczy Csaba	Simon Orsolya
Hardi Tamás	Stankovics Petra
Harlov-Csortán Melinda	Szabó Mariann
Hermann Tamás	Szigeti Nóra
Honti Márk	Szöllősi-Nagy András
Jakobi Ákos	Tóth Gergely
Jan Leentvaar	Váczi Dániel
Katona Linda	Z. Karvalics László
Kézai Petra Kinga	Zugfil-Maletics Virág
Kóbor Krisztina	Zsuffa István

